

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 19100/B/2012/1407524411

**HOSPODÁRSKY VÝVOJ JAPONSKA
NA ZAČIATKU 21. STOROČIA**

Bakalárska práca

2012

Beáta Mišová

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

**HOSPODÁRSKY VÝVOJ JAPONSKA
NA ZAČIATKU 21. STOROČIA**

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: 6221 7 00 - Medzinárodné ekonomické vzťahy

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie

Školiteľ: Ing. Marián Šabo

Bratislava 2012

Beáta Mišová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:
(podpis študenta)

.....

Pod'akovanie:

Na tomto mieste by som rada poďakovala Ing. Mariánovi Šabovi
za odborné vedenie bakalárskej práce a poskytnutie cenných rád.

V Bratislave, 20. júna 2012

.....

Beáta Mišová

Abstrakt

Mišová, Beáta: *Hospodársky vývoj Japonska od začiatku 21. storočia*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov, Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci bakalárskej práce: Ing. Marián Šabo. Bratislava: FMV EU, 2012, 31 strán

Cieľom tejto práce je analýza ekonomického vývoja v Japonsku od začiatku 21. storočia. Práca začína kapitolou zaoberajúcou sa úvodom do japonskej ekonomiky, stručne spomína najhlavnejšie faktory rastu, ozrejmuje situáciu počas svetových vojen, vysvetľuje obdobie prasknutia investičnej bubliny, stratenú dekádu, predstavuje premiéra Junichiro Koizumiho a jeho reformy. Ďalšia kapitola sa orientuje na aktuálnejšie trendy v ekonomike v rokoch 2006-2011, spomína zemetrasenie a jeho dopad na ekonomiku. Posledná kapitola sa venuje najaktuálnejšiemu daniu v krajine. Opisuje situáciu na trhu pomocou konkrétnych príkladov, špeciálny dôraz kladie na firmu SONY. Kapitola taktiež rozoberá, aký efekt by malo užšie partnerstvo medzi Japonskom a USA alebo Japonskom a Čínou pre budúce ekonomické dianie krajiny, definuje hlavné problémy a ponúka rôzne riešenia, ako sa Japonsko môže vrátiť na cestu prosperity.

Kľúčové slová:

Japonsko, ekonomika, reforma, SONY, OECD

Abrégé

Mišová, Beáta: *Le développement économique du Japon depuis le 2e siècle*. – Université d'Économie à Bratislava. Faculté de relations internationales: Département de relations économiques interantionales et de la diplomatie économique. – Superviseur: Ing. Marián Šabo, - Bratislava: FMV EU, 2012, 31 pages

Le but de cette thèse, c'est l'analyse économique du Japon depuis le 21er siècle. La thèse commence avec l'introduction à l'économie japonaise, elle présente les facteurs les plus importantes d'accroissement économique, elle parle des époques des guerres mondiales, elle explique l'époque d'éclatement de la bulle d'investissement, la décennie perdue et elle présente le premier ministre Junichiro Koizumi et ses réformes. Le second chapitre, le chapitre plus court se focalise sur les trends plus actuels dans l'économie japonaise pendant les années 2006-2011, elle mentionne le tremblement de terre et son influence sur l'économie. Le dernier chapitre parle des actualités les plus récentes au Japon, elle explique la situations sur le marché en utilisant les exemples reels, particulièrement l'entreprise SONY. Le chapitre parle des possibilités de développement économique basé sur les relations entre le Japon et les Etats-Unis ou entre le Japon et la Chine, elle défine les problèmes les plus grandes et elle offre des solutions comment le Japon peut retourner sur le chemin de la prospérité.

Les mots clés:

Japon, économie, réforme, SONY, OECD

OBSAH

Úvod.....	9
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	11
2 Cieľ práce, metodika a metódy skúmania.....	12
3 Úvod do japonskej ekonomiky	13
3.1 Faktory rastu	13
3.2 Prvá a druhá svetová vojna	15
3.3 Povojnové obdobie	15
3.4 Investičná bublina a jej prasknutie.....	16
3.5 Stratená dekáda	17
3.6 Politika nového milénia – Junichiro Koizumi	19
4 Hospodársky vývoj Japonska v 21. Storočí	23
4.1 Súčasný priemysel	23
4.1.1 SONY.....	25
4.2 Zemetrasenie a jeho vplyv na krajinu	26
5 Súčasná situácia, výhliadky, stratégie.....	30
5.1 USA, Čína, Japonsko – strategické vyhliadky.....	30
5.2 OECD – vyhliadky, odporúčania.....	31
5.2.1 Stratégia nového rastu.....	32
5.2.2 Oživenie rastu	33
5.2.3 Dosahovanie fiškálnej udržateľnosti.....	34
5.2.4 Zvýšená integrácia Japonska	35
5.2.5 Zelené inovácie	35
5.2.6 Vzdelanie	36
Záver	39
Zoznam použitej literatúry	41

Zoznam skratiek a symbolov

BoJ – Bank of Japan

MITI – Ministerstvo medzinárodného obchodu a priemyslu

ESB – Výbor pre ekonomickú stabilizáciu

RB – Rekonštrukčná banka

Úvod

Bakalársku prácu o hospodárskom vývoji v Japonsku od začiatku 21. storočia sme si zvolili pre aktuálnosť témy a pretože Japonsko je vo svete významným ekonomickým dejateľom. Dôvody, prečo by sme sa mali zaujímať o Japonsko sú rôzne: bohatá kultúra, zorganizovanosť a jednotnosť národa, ktorý stavia priority krajiny pred svoje vlastné, schopnosť dobíjať svet pri znevýhodnených podmienkach (takmer nulové nerastné bohatstvo,...). Námet bakalárskej práce v sebe nesie ekonomický, ako aj historický aspekt, ktorý by nemal byť cudzí nikomu zaoberajúcemu sa medzinárodnými vzťahmi.

Cieľom predkladanej bakalárskej práce je definovať hlavné historicky dané predispozície tejto krajiny, ktoré viedli k ekonomickému rozmachu, ale aj analyzovať závažnosť súčasnej situácie, spôsobenej neschopnosťou ekonomiky sa ozdraviť už po dve dekády.

Prvá časť bakalárskej práce nás uvedie do historického vývoja japonskej ekonomiky, zameriava sa na najmarkantnejšie faktory rastu, predispozície japonského ľudu k vytváraniu bohatstva (usilovnosť, organizovanosť, vzdelanosť,...), vysvetľuje udalosti ako prasknutie investičnej bubliny, ktorá mala obrovský dopad na ekonomické smerovanie krajiny, vykresľuje stratenú dekádu, ktorá bola dôsledkom prasknutia už spomínanej bubliny a pretrváva dodnes. Veľmi dôležitým obdobím bolo obdobie premiéra Junichira Koizumiho. Jeho vláda bola premyslená, reformná a jeho myšlienky sa podarilo úspešne aplikovať na problémy krajiny.

Ďalšia kapitola sa venuje hospodárskemu vývoju v 21. storočí. Rozoberá súčasný priemysel, ktorý sa nachádza na statickom bode a nevie nájsť cestu k zlepšeniu svojich vyhládok na medzinárodnom trhu. Práca sa venuje taktiež konkrétnemu prípadu firmy Sony, ktorý analyzuje podstatné dôvody zapríčiňujúce úpadok tejto korporácie a snaží sa nájsť možné riešenia, ako túto situáciu zvrátiť. Prípady Sony podáva z veľkej časti obraz o stave japonského priemyslu. Kapitola ďalej opisuje ničivé zemetrasenie z marca 2011, ktoré malo na krajinu a na jej celkové smerovanie obrovský vplyv, vyčísluje škody a rozoberá dopady katastrofy na ekonomiku Japonska.

Posledná kapitola je zameraná na súčasnú situáciu v krajine, opisuje možné výhliadky a stratégie, ktoré by sa mohli uplatniť pri ďalšom smerovaní krajiny. Japonsko je úzko späté s Čínou a USA vzhľadom k tomu, že sú dôležití exportní a importní partneri a na základe týchto vzťahov sa dá predvídať, aké bude budúce postavenie Japonska v

spojitosti s týmito vzťahmi. Organizácia OECD podáva aktuálny obraz o jednotlivých segmentoch ekonomiky, ponúka ich analýzu a vhodné riešenia pre pretrvávajúce problémy v daných segmentoch. Analýza najpodstatnejších oblastí zahŕňa otázku nového hospodárskeho rastu, v resp. udržateľnosť toho aktuálneho, stratégie týkajúce sa zelených inovácií, prispôsobovania sa novým podmienkam trhu, daňových reforiem nevyhnutných pre fiškálnu udržateľnosť. Kapitola rieši aj dlhodobé problémy, spôsobené demografiou krajiny, napr. starnúce obyvateľstvo. Analýza ponúka rôzne riešenia, ktoré by samostatne ale aj v ich kombinácii mali situáciu viditeľne zlepšiť.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

V súčasnosti sa téma Japonska a jeho ekonomického smerovania dostáva do popredia v dôsledku ničivého zemetrasenia v marci minulého roku. V danej problematike existuje pomerne veľké množstvo zdrojov, avšak najmä cudzojazyčných. V slovenskom jazyku nájdeme len veľmi málo zdrojov, vzhľadom k tomu, že problematika bakalárskej témy je pomerne aktuálna. Spomedzi slovenských zdrojov by sme mohli spomenúť ekonomický týždenník Trend a iné ekonomicky orientované noviny a časopisy. Ekonomickej histórii sa okrajovo venuje aj publikácia Pavla Vincúra Teória a prax hospodárskej politiky a publikácia Ľudmily Lipkovej Medzinárodné hospodárske vzťahy II. Dostupné zdroje v slovenskom jazyku bohužiaľ nepodávajú komplexný pohľad na problematiku a jej chronologický vývoj, preto sme čerpali hlavne z cudzojazyčných zdrojov. Najviac využívaným zdrojom boli výročné ekonomické analýzy OECD, ktoré sa komplexne zameriavajú na celý ekonomický sektor a podrobne analyzujú dianie v rôznych odvetviach. Medzi ďalšie relevantné zdroje zaraďujeme publikácie od profesorov pôsobiacich na renomovaných univerzitách ako napríklad Frances McCall Rosenbluth - Princeton, John Hall - Cambridge, Ioichi Sato – Tokijská univerzita. Zahraničné ekonomické časopisy a denníky (Financial Times, The Economist,...) predstavujú taktiež veľmi dôležité zdroje. Medzinárodné organizácie ako napríklad Svetová banka, vydávajú pomerne veľké množstvo publikácií z ktorých sme čerpali, avšak nepopisujú našu problematiku komplexne, a preto sme museli čerpať z rôznych zdrojov.

2 Cieľ práce, metodika a metódy skúmania

Cieľom práce je analyzovať hospodársky vývoj v Japonsku od začiatku 21. storočia. Na to aby sme dosiahli hlavný cieľ práce bolo treba určiť si aj čiastkové ciele. Medzi najdôležitejšie čiastkové ciele patrí charakteristika japonského hospodárstva, bolo treba definovať hlavné historicky dané predispozície tejto krajiny, ktoré viedli k ekonomickému rozmachu, obdobie prasknutia investičnej bubliny, stratenú dekádu, predstaviť jediného premiéra, ktorý zotrval na svojom poste plné funkčné obdobie za posledných 30 rokov, ako aj analyzovať závažnosť súčasnej situácie spôsobenej neschopnosťou ekonomiky sa ozdraviť už po dve dekády, analyzovať dopad ničivého zemetrasenia, ktoré malo okamžitý efekt na hospodársky vývoj krajiny, ale aj ostatného sveta. Naším cieľom v závere práce bolo preskúmať možnosti a poskytnúť rôzne alternatívy na vyriešenie problémov japonskej ekonomiky. Zostavovanie práce bolo založené na využívaní viacerých metód, hlavne teoretických. Metodika práce vychádza najmä zo skúmania dostupnej odbornej literatúry, v tomto prípade sa sústreďujeme na komparáciu informácií a na ich následné logické usporiadanie. Pri práci sme pracovali s veľkým množstvom cudzojazyčnej literatúry, pri ktorej hlavným cieľom bolo porozumenie a eliminácia prebytočných a nedôležitých informácií. V poslednej časti práce sa venujeme analýze aktuálnej situácie na základe znalostí z vedeckých článkov, publikácii odborných organizácií.

3 Úvod do japonskej ekonomiky

Japonsko bolo dlhé stáročia izolovaným a zaostalým národom, v ktorom prevládal agrárny spôsob hospodárstva. Japonsko je krajina s veľmi nízkou sebestačnosťou, čo sa týka surovinových zdrojov. Táto limitovanosť v kombinácii s problémami pri vyrovnávaní sa s prírodnými katastrofami (sucho, povodne, hladomor,...) viedla ku otvoreniu krajiny voči zahraničiu a novým myšlienkam. Povojnové obdobie bolo charakteristické odklonom od primárneho sektoru ekonomiky, prechodom a rozvíjaním sekundárneho (hutníctvo, strojárstvo) a terciárneho sektora. Veľmi významnou osobou pri formovaní japonského hospodárskeho zázraku bol premiér Ikeda Hayato¹, ktorý sústavne podporoval masívnu industrializáciu a taktiež premiér Junichiro Koizumi. Úspešný prechod agrárneho Japonska na zmiešanú ekonomiku bol podmienený mnohými faktormi a správnymi politikami presadzovanými politickými aktérmi.

3.1 Faktory rastu

Existuje veľa komplexných ekonomických a inštitucionálnych faktorov, ktoré ovplyvnili povojnové ekonomické a celkové dianie v Japonsku. Mali relatívne dobre vzdelanú elitu, aj keď s limitovanou znalosťou, čo sa týka Európy, sofistikovanú vládnú byrokráciu, produktívne poľnohospodárstvo, boli zjednoteným národom s dobre rozvinutými finančnými systémami a infraštruktúrou ciest. Výraznou epochou v budovaní Japonska bola éra Meiji.

V roku 1868 aktuálny vládca Japonska Tokugawa stratil moc a na jeho miesto sa dostal vládca, ktorý prevzal meno Meiji, tzv. „osvietená vláda“. Toto obdobie sa taktiež označuje aj ako „Meiji obnovenie“. V tejto epoche boli pre Japonsko významní samurajovia, ktorí nahrádzali chýbajúce vojenské vybavenie krajiny. Samuraj bol stredoveký bojovník, typický pre Japonsko, ktorý slúži cisárovi. Predstavovali určitú sociálnu vrstvu, ktorá však bola neskôr s koncom vlády Meiji zrušená. Mnohí samurajovia boli vzdelaní, čo sa týkalo západného sveta a po zrušení ich triedy zaujali moderné politické a ekonomické správanie sa. Tvorili dôležitú zložku novej biznis triedy vytvorenej industrializáciou. Najznámejším príkladom je Iwasaki Yataro, ktorý založil spoločnosť Mitsubishi. Japonsko bolo najmä krajinou poľnohospodárskou, s malým technologickým

¹ Ikeda Hayato - premiér v rokoch 1960-1864, favorizoval industrializáciu poskytovaním pôžičiek, vďaka ktorým BoJ poskytovala pôžičky bankám, ktoré ich dávajú priemyselným konglomerátom.

rozvojom a bolo kontrolované stovkami polo-nezávislých feudálnych pánov. Keď sa skončila éra Meiji smrťou panovníka v roku 1912, Japonsko malo:

- centralizovanú, byrokratickú vládu,
- ústavu, ktorá povoľuje voľbu parlamentu,
- dobre vybudovanú infraštruktúru a komunikačný systém,
- vzdelané obyvateľstvo ,
- zavedenú a rýchlo rastúcu priemyselnú základňu založenú na posledných technológiách a
- silnú vojenskú aj námornú základňu².

Ďalším a nemenej dôležitým faktorom bola úroveň a kvalita investovania, ktorá pretrvávala počas osemdesiatich rokov minulého storočia. Investície do kapitálového vybavenia, ktoré boli v predvojnovom období relatívne nízke sa v dekádach po vojne výrazne zvýšili. Japonské firmy importovali najnovšie technológie, aby si vybudovali priemyselnú základňu. Vzhľadom k tomu, že Japonsko bolo vždy o krok pozadu, čo sa týkalo modernizácie, pretože dlhé roky vyznávalo a sústreďovalo sa len na svoj vnútorný trh, tak bolo možné, aby sa vyhlo triviálnym chybám, ktorých sa dopustili iné národy pri budovaní priemyslu. Krajina vychádzajúceho slnka napredovala aj vďaka technologickým licenciám, patentom, imitáciou a zlepšovaním zahraničných objavov. Vďaka výskumu a vývoju sa mnohé firmy stali známymi svojimi inovatívnymi a kreatívnymi myšlienkami (Fujitsu, Matsushita, Sony, Samsung, Toshiba,...³).

Japonská pracovná sila významným spôsobom prispela k ekonomickému rastu, nielen kvôli jej vzdelanosti a jej primeraným platovým požiadavkám. Prechod veľkého množstva poľnohospodárskych pracovníkov do moderného priemyslu pred a hneď po druhej svetovej vojne zvýšil produktivitu a postupný nárast plátov. Aj v časoch masívnej industrializácie platy rástli len priamou úmerou s rastom produktivity. Veľký rast produktivity hral kľúčovú rolu v povojnovom ekonomickom raste. Extrémne zručná a vyučená pracovná sila, veľmi veľké úspory a k tomu príslušné investície boli hlavnými dôvodmi na rast.

Krajina tiež profitovala z úspor z rozsahu. Malé a stredné spoločnosti tvorili väčšie, výkonnejšie jednotky. Spolupráca, activity vo vnútri týchto skupín a integrácia menších

²*The Meiji Restoration and Modernization*. [cit.2012-11-03]. Dostupné na internete: <<http://afe.easia.columbia.edu/japan/japanworkbook/modernhist/meiji.html>>

³ LAYA P.: *The 15 Most Innovative Companies of All Time*. [cit.2012-24-05]. Dostupné na internete: <<http://www.businessinsider.com/most-innovative-companies-of-all-time-2011-6>>

zmluvných strán posilnili priemyselnú výkonnosť. Produktová diverzifikácia sa stala hlavnou zložkou pre veľké jednotky firiem, takzvané „keiretsu” (Sanwo, Mitsubishi, Honda, Toyota,...).

3.2 Prvá a druhá svetová vojna

Po ére Meiji nasledovala prvá svetová vojna, ktorá ovplyvnila všetky ekonomiky sveta. V roku 1918 na mierovej konferencii vo Versailles bolo Japonsku pridelené miesto v rade Spoločnosti národov. Celkovo si japonské cisárstvo zlepšilo medzinárodnú pozíciu v Ázii. Japonsko nebolo vojnou veľmi zasiahanuté, ale zmeny v politikách boli nevyhnuté kvôli svetovej hospodárskej kríze v 30.rokoch minulého storočia. Zmena nastala najmä vo vojenskom zmýšľaní a vo využívaní sily na anektovanie ďalších území, čo malo zvýšiť ekonomickú efektivitu. Zmena to bola významná, keďže ešte pred vládou Meiji Japonsko nemalo vybudovanú vojenskú základňu. Japonci potrebovali od Číny čerpať nerastné zdroje, a keďže geograficky bola Čína najpriateľnejšou krajinou, ktorá týmito zdrojmi disponovala, Japonsko sa rozhodlo podstúpiť vojenské kroky voči Číne. Zvyšok sveta bol však rázne proti takýmto postupom a vyjadrili svoj rázny nesúhlas a tak Japonsko vystúpilo zo Spoločenstva národov a pokračovalo vo svojich stratégiách. Tieto stratégie viedli k druhej Čínsko-japonskej vojne v roku 1937. USA sa v tejto vojne postavilo na stranu Číny, čomu nasledoval japonský útok na USA v Pearl Harbour v roku 1941. Američania v roku 1945 zhodili na japonské mestá Hirošima a Nagasaki atómové bomby, ktoré znamenali absolútnu kapituláciu krajiny niekoľko dní po bombardovaní. Japonsko bolo po vojne rozsiahlo zdevastované a okupované spojeneckými silami, bolo to obdobie plné nevyhnutných reforiem a opatrení, aby sa krajina vrátila na cestu prosperity a rozvoja.

3.3 Povojnové obdobie

Po druhej svetovej vojne sa Japonsko nachádzalo v kríze, spoločenskej aj ekonomickej (10 miliónov nezamestnaných⁴, demobilizácia armády, nedostatok uhlia, ryže a rapídna inflácia). Materiálne škody predstavovali veľkú časť celkového národného bohatstva. Krajina si však našla cestu, aby obnovila svoju ekonomiku vo viacerých odvetviach. Japonsko profitovalo hlavne z hospodárskej pomoci zo strany USA, ktoré bezprostredne po vojne zásobovali Japonsko základnými potravinami a materiálom. Vypuknutie vojny

⁴ LIPKOVÁ E. a kol.: *Medzinárodné hospodárske vzťahy II*. Vydavateľstvo EKONÓM, 2002. s. 195. ISBN: 80-225-1624-4.

medzi Južnou a Severnou Kóreou⁵ pomohlo Japonsku získať prostriedky na ekonomické stimuly, krajina začala vyrábať zbrane pre spojenecké vojská (Japonsko bolo hlavným dodávateľom amerických vojsk), čo prinieslo krajine prílev peňazí. Po vojne sa taktiež vytvorili inštitúcie ako Ministerstvo medzinárodného obchodu a priemyslu (MITI), Výbor pre ekonomickú stabilizáciu (ESB) a Rekonštrukčná banka (RB), ktorých úlohou bolo zabezpečiť rozdelenie financií do najdôležitejších odvetví hospodárstva. MITI aktívne podporovalo formovanie kongolmerátov, tzv.keiretsu (Mitsubishi), ktoré sa neskôr najviac podieľali na medzinárodnom obchode. Popri týchto spoločnostiach sa vývijali aj nové firmy zamerané na elektroniku a automobily, z ktorých sa stali svetové značky (Hitachi, Toyota, Nissan). Dôležitou stratégiou v povojnovom období bolo obdobie zvané ako Dodgeova línia, program ekonomickej stabilizácie (1948-1952⁶). Tento program predstavuje systém 4 prioritných základných výrobných odvetví (hutníctvo, lodiarsky priemysel, banský priemysel, energetika) a infraštruktúry. V povojnovom období bolo najvyšším politickým cieľom vytvoriť maximálne vhodné podmienky na rast priemyslu a najmä odvetví určených na export. V dekádach po vojne sa stala z Japonska jedna z najvyspelejších ekonomík sveta, medzi najrelevantnejšie príčiny patrili prísun lacnej ropy, vojna v Kórei, účinné zásahy vlády do ekonomiky, vysoká miera úspor a pracovná sila s veľkou disciplinovanosťou.

3.4 Investičná bublina a jej prasknutie

V dekádach nasledujúcich po druhej svetovej vojne, Japonsko zaviedlo prísne tarify, aby motivovalo ľudí šetriť. S viac peniazmi v bankách sa pôžičky a úvery stali jednoduchšími na získanie. S japonskými veľkými obchodnými prebytkami (Export > Import) jen posilnil oproti ostatným zahraničným menám, čo povolilo miestnym spoločnostiam investovať do kapitálových zdrojov o dosť jednoduchšie, ako ich zámorskí súper. V tejto situácii a so stále sa posilňujúcim jenom sa stali finančné aktíva oveľa lukratívnejšími. Japonské spoločnosti mali k dispozícii veľké množstvo peňazí na ďalšie investície, ktoré chceli alokovať vo vízii super-výnosov. V situácii, ktorá bola nevídano priaznivá, však chýbala dostatočná a flexibilná regulácia, čo viedlo k obrovským špekuláciám na tokijskej burze a na burze s nehnuteľnosťami. Akciový index Nikkei sa

⁵ Kórejská vojna trvala od 25.6.1950-27.7.1953, bol to konflikt zapríčinený Severnou Kóreou v snahe vojensky zjednotiť polostrov.

⁶ LIPKOVÁ Ľ. a kol.: *Medzinárodné hospodárske vzťahy II*. Vydavateľstvo EKONÓM, 2002. s. 195. ISBN: 80-225-1624-4.

vyšplhal na svoje historické maximum. Banky naďalej poskytovali rizikové úvery, pretože aktuálna situácia bola priaznivá, nepredvídali rizikovosť svojich aktivít a snažili sa udržiavať aktuálny pozitívny trend.

Hlavné dôvody expanzie bubliny boli:

- agresívne správanie sa finančných inštitúcií,
- finančná deregulácia,
- neadekvátne riskovanie zo strany finančných inštitúcií,
- kvantitatívne uvoľňovanie,
- zdaňovanie a regulácie neadekvátne zvyšujúcim sa cenám pozemkov a
- prekoncentrovanosť ekonomických funkcií v Tokiu (Tokio sa stalo hlavným finančným centrom).⁷

Problém s pôžičkami a úvermi sa stal ešte väčším, keď vláda začala subvencovať zlyhávajúce banky a spoločnosti, tým že vytvárala tzv. „zombie-businesses“. „Zombie-business“ je finančná inštitúcia alebo entita, ktorá má čistý zisk na úrovni nula, ale pokračuje vo svojej činnosti, lebo sú podporované pri platení svojich dlhov vládou úverovou podporou. Táto situácia sa vyhrotila na maximum v roku 1989, ktorý môžeme považovať za rok prasknutia investičnej bubliny v Japonsku. Vtedajší guvernér BoJ, Yasushi Mieno, si uvedomoval vážnosť situácie a jeho zámerom bolo pomaly redukovať, spľasínať bubliny namiesto toho, aby praskli. Od tohto momentu Bank of Japan postupne znižovala úrokové miery v snahe vyrovnať sa s prasknutím. Obdobie po prasknutí investičnej bubliny, ktoré bolo pre japonskú ekonomiku veľmi negatívnym obdobím sa označuje ako stratená dekáda.

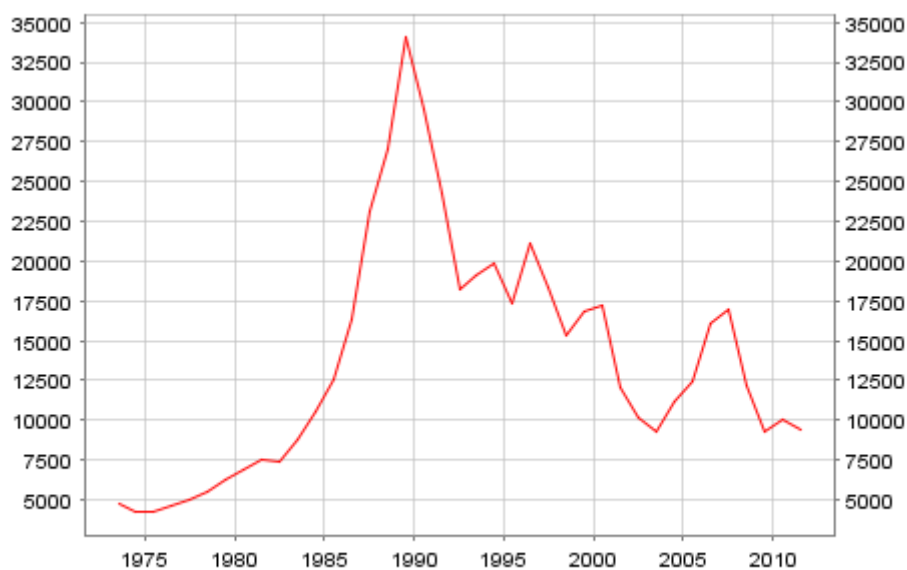
3.5 Stratená dekáda

Deflácia v Japonsku sa začala v úvode deväťdesiatych rokov minulého storočia. Existuje veľa dôvodov, ktoré viedli k deflačným silám v krajine (prasknutie bubliny, neskorá implementácia potrebných zmien vyplývajúcich zo zmeny prostredia na trhoch,...) ale hlavným dôvodom bolo najmä zlyhanie monetárnej politiky, keďže inflácia alebo deflácia sú výlučne monetárnym fenoménom. Centrálna banka Japonska a japonská vláda

⁷ OKINA K.: *The Asset Price Bubble and Monetary Policy: Japan's Experience in the Late 1980s and the Lessons*. [cit.2012-06-19]. Dostupné na internete: < <http://www.imes.boj.or.jp/research/papers/english/me19-s1-14.pdf> > s. 408-409

sa snažili eliminovať ekonomickú defláciu znížením úrokovej miery (jeden z bodov ich programu kvantitatívneho uvoľňovania). Aj napriek tomu, že mali nastavenú úrokovú mieru takmer na nule počas dlhého obdobia sa táto stratégia neosvedčila. Odkedy takmer nulová úroková miera nebola schopná zastaviť defláciu, mnohí japonskí politici a svetoznámi ekonómovia, ako napríklad Paul Krugman, si mysleli, že sa takto vytvára strach z inflácie. V júli roku 2006 bola politika nulovej úrokovej miery ukončená. Aj napriek tomu má Japonská centrálna banka najnižšie úrokové miery v rozvinutom svete. Deflácia nebola tak celkom odstránená, Nikkei 225 spadol približne o 70%⁸.

Obrázok č. 1 Index Nikkei - vývoj

Prameň: ECB.: *Statistical Data Warehouse*. [cit.2012-06-11]. Dostupné na internete: <http://sdw.ecb.europa.eu/servlet/quickviewChart?SERIES_KEY=143.FM.A.JP.JPY.DS.EI.JAPDOWA.HS> TA>

Systemové dôvody zapríčiňujúce defláciu v Japonsku sú:

- Prasknutie investičnej bubliny na trhu s akciami a taktiež na trhu nehnuteľností.
- Insolventné spoločnosti: banky požičiavali spoločnostiam a jednotlivcom, ktorí investovali do nehnuteľností. Keď sa ceny nehnuteľností prepadli, mnoho pôžičiek ostalo nezaplatených. Banky oddaľovali rozhodnutia a dúfali, že sa situácia na trhu s nehnuteľnosťami vylepší. Tieto oddaľovania boli povolené národnými bankovými regulátormi. Tento proces sa označuje ako udržiavanie „nezrealizovanej straty“ až

⁸ McCURRY J.: *Japan's lost decade*. [cit.2012-12-3]. Dostupné na internete: <<http://www.guardian.co.uk/business/2008/sep/30/japan.japan>>

do momentu, keď sú tieto aktíva kompletne precenené a predané. Dovtedy to bude pokračujúcou deflačnou silou v Japonsku.

- Insolventné banky: banky, ktoré majú vysoké percento pôžičiek, ktoré sú nedobytné (pôžičky pri ktorých sa nerealizujú splátky). Tieto banky nemôžu požičiavať viac peňazí, kým nenavýšia svoje hotovostné rezervy, aby pokryli toxické pôžičky. Kvantita pôžičiek je znížená a teda menej fondov je vyčlenených na ekonomický rast.
- Strach z insolventných bánk: japonský ľud sa bojí, že banky skolabujú, a preto preferujú kupovanie zlata alebo štátnych dlhopisov namiesto šetrenia peňazí na bankových účtoch.

Nezamestnanosť vzrastala, avšak nie až na krízovú úroveň. Na začiatku stratenej dekády v roku 1991 bola nezamestnanosť na úrovni 2,1⁹% a na konci dekády v roku 2002 dosiahla historické maximum na úrovni 5,5¹⁰%. Táto úroveň nezamestnanosti spolu s typickými japonskými črtami, ako skromnosť a schopnosť šetriť spôsobili, že dopad na japonské obyvateľstvo nebol katastrofálny.

3.6 Politika nového milénia – Junichiro Koizumi

Junichiro Koizumi je japonský politik, narodený 8. januára 1942, ktorý pôsobil ako japonský premiér od roku 2001 do roku 2006. Koizumi je širokou verejnosťou vnímaný ako vodca Liberálnej demokratickej strany, stal sa známym aj vďaka svojim ekonomickým reformám, zameral sa na dlh japonskej vlády a na privatizáciu poštového sektoru. Ako jediný dosadil do vlády 5 žien. Od roku 1972 je Koizumi jediným premiérom, ktorý zotrval na svojom poste viac ako 5 rokov. Až po Naoto Kana nebol žiadny z jeho nástupcov schopný udržať sa na premiérskej stoličke na obdobie viac ako jedného roku. Koizumi pôsobil vo vládných kruhoch už od roku 1979, kedy bol vicepremiérom financií, o pár rokov neskôr sa stal ministrom zdravotníctva a sociálnych vecí.

Koizumi presadzoval nové cesty ako revitalizovať umierajúcu ekonomiku pomocou komerčných bánk, privatizovaním Poštovej banky a reorganizovaním Liberálnej demokratickej strany. Hovoril o potrebe nekompromisnej reštrukturalizácie, aby mohli zlepšiť budúcnosť. Zahraničná politika počas jeho vlády bola zameraná na bližšie vzťahy so

⁹PABLO a kol.: *Unemployment in Japan: A look at the "lost decade"*. [cit.2012-11-05]. Dostupné na internete <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/14332/1/MPRA_paper_14332.pdf>

¹⁰ Ibid.

Spojenými štátmi americkými a na spoluprácu s Organizáciou spojených národov. Ako znak prejavu podporovania amerických politik rozmiestnil ozbrojené sily v Iraku, čo bola prvá vojenská akcia v aktívnych vojenských zónach od čias druhej svetovej vojny. Mnohí sa domnievali, že tieto preferované vzťahy medzi Japonskom a USA boli postavené na priateľstve Koizumiho a amerického prezidenta George W. Busha.

Zaujímavosťou je, že vláda Koizumiho je jediná, ktorá trvala celé funkčné obdobie, a teda päť rokov. Pre porovnanie, môžeme uviesť príklad Veľkej Británie, kde sa za posledných 30 rokov vystriedalo presne 5¹¹ premiérov (Thatcher, Major, Blair, Brown, Cameron) zatiaľ čo v Japonsku ich bolo 17¹². Jeden premiér v priemere vydržal vládnuť menej ako dva roky. Toto môže vyvolávať domnienku, že Japonsko je oveľa politicky nestabilnejšie ako Veľká Británia, no na druhej strane môžeme povedať, že v Japonsku je najmenej politických demonštrácií, násilných či pokojných, spomedzi rozvinutých krajín. Najväčším dôvodom pre toto časté striedanie je nedostatok vodcovstva. Bývalý premiér Naoto Kan sa nepostavil na stranu svojho ministra spravodlivosti, pretože neveril, že má naďalej politický kapitál, aby presadzoval svoje ciele. Takéto prejavy nedôvery vyvolávajú dojem, že Japonsko je vedené bez kormidla a potom je terčom útokov, z ktorých následne plynú tieto zmeny. Toto časté striedanie taktiež podporuje myšlienku, akí nahraditeľní sú ministri na svojich postoch. Nemenej dôležitou je taktiež úloha tlače a prílišná zainteresovanosť vlády prieskumami názorov, ktoré sú často politicky nastavené a sú založené skôr na emóciách, ako na skutočných voličských preferenciách.

Koizumi veľmi často podporoval konzervatívnu agendu:

- ochrana súkromia, usmerňovanie tlače,
- posilnenie svojej vojenskej základne a rozostavenie japonských vojsk v zahraničí, aby riešili akútne vojenské situácie a
- vydávanie učebníc pre žiakov, ktoré majú silný národnársky podtón.

Keď Liberálna demokratická strana vyhrala v roku 2001 voľby v hornej snemovni, Koizumi to videl ako príležitosť ako presadiť svoje plánované reformy, medzi ktoré patrili:

- zmeniť politiku Liberálnej demokratickej strany,
- privatizovať štátne monopoly,
- rušiť mosty k verejným projektom, ktoré nikam nevedú,

¹¹THEECONOMIST.:*Japanese resignations The joke that fell flat*. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <http://www.economist.com/blogs/asiaview/2010/11/japanese_resignations>

¹²*Ibid.*

- zmenšiť prídel daní na výstavbu ciest a prideliť ich na iné účely,
- o tom, či budú stavebné projekty realizované by mali rozhodovať regionálne vlády, nie celonárodná vláda a
- likvidovať zlé bankové pôžičky.

Koizumi znížil štátne dôchodky, zvýšil prémie v zdravotnom poistení, zmenil zákony povoľujúce firmám zamestnávať viac dočasných zamestnancov za nižšiu mzdu. V spolupráci s Heizo Takenakom sa mu podarilo tvrdým, ale úspešným spôsobom ozdraviť ekonomiku a zmeniť spôsob podnikania. Jeho najväčším úspechom bolo ozdravenie bankového systému. Koizumiho ekonomický poradca Takenaka nebol na verejnosti obľúbený, pretože bol obviňovaný z diktátorských postupov, bol kritizovaný za to, že podstupoval kroky bez konzultácie so skupinami, ktorých sa tieto rozhodnutia týkali. Koizumimu sa podarilo prijať zákony, ktoré znížili štátne výdavky, a ktoré významne znížili výdavky na verejné práce. Vo fiškálnom roku 1998 ústredná vláda minula asi 15 miliard ¥¹³ len na projekty verejných prác, vo fiškálnom roku 2005 bola táto suma znížená na 8 miliard ¥. Štedrosť pridelovania financií na rozvoj vidieka bola tiež znížená zo 6 na 4% HDP. Ekonomika sa výrazne zlepšila pod vedením Koizumiho a pod presadzovaním politiky voľného trhu. Japonský ľud Koizumiho uznával ale aj kritizoval za to, že prehlboval priepasť medzi bohatými a chudobnými, vytváral podtiedy zamestnancov (sezónni pracovníci, čiastoční, dočasní zamestnanci), ktorí boli zle platení, ľahko prepustiteľní, ale hlavne bol kritizovaný za to, že podkopával tradičný japonský rovnostársky étos.¹⁴

Koizumiho hlavným reformným cieľom bolo prepracovať japonský poštový systém. Na začiatku 21. storočia bola Japonská pošta najväčším zamestnávateľom krajiny, zamestnávala 400 000 zamestnancov, mala 25 000 odbytových miest na celoštátnej úrovni, čo je takmer počet všetkých pobočiek bánk v Japonsku dohromady a disponovala aktívami vo výške 3,1 bilióna \$. Japonská poštová banka bola hlavným národným veriteľom a poisťovateľom, bola zdrojom finančných prostriedkov pre nehospodárne projekty verejných prác. V septembri 2004 bol prijatý plán rozdeliť Japonskú poštu na 4 firmy podľa ponúkaných služieb¹⁵:

- doručovanie pošty,

¹³ HAYS J.: *Junichiro Koizumi*. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <<http://factsanddetails.com/japan.php?itemid=520&catid=16&subcatid=110>>

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*

- sporenie,
- životné poistenie a
- manažment pošty vo forme holdingovej spoločnosti.

Koizumi rezignoval ako premiér v roku 2006 a jeho následníci zlyhali v presadzovaní jeho navrhnutých reforiem.

4 Hospodársky vývoj Japonska v 21. storočí

4.1 Súčasný priemysel

Štruktúra japonskej ekonomiky je pomerne jednoduchá. Percentuálny prínos sektorov ekonomiky do HDP v roku 2010 predstavoval 1,1%¹⁶ pre poľnohospodárstvo, 75,9%¹⁷ pre služby a zvyšok predstavuje priemyselná výroba. Hlavné exportné položky sú prepravné vozidlá, motorové vozidlá, elektronika a chemikálie. Krajina je závislá na importe tuhých palív, potravín, chemikálii, textilu a základných surovín. Japonsko je krajina s druhou najväčšou produkciou na svete, hneď po Číne. Japonský automobilový priemysel patrí stále medzi najhodnotnejšie a technologicky najvyspelejšie na svete. Japonsko zastáva 6 priečok v rebríčku 20 najväčších producentov áut – Toyota (1.), Renault-Nissan (4.), Honda (8.), Suzuki (10.), Mazda (14.), Mitsubishi (16.)¹⁸. Prínos poľnohospodárstva je v porovnaní s výrobou a službami zanedbateľný. Japonské poľnohospodárstvo je vysoko subvencované a chránené, pretože len 15%¹⁹ teritória je vhodných na kultiváciu. Japonsko je sebestačné v produkcii ryže a rýb ale je vysoko závislé na dovoze obilnín. Služby predstavujú dominantnú časť ekonomiky aj napriek historickej významnosti japonskej výroby. Medzi hlavné služby zaradujeme bankovníctvo, poisťovníctvo, maloobchod, transport a telekomunikácie. Japonsko je lídrom vo vedeckom výskume a vynikajú aj v technologickom prínose, najmä čo sa týka techniky spájanej so zemtraseniami, priemyselné roboty, optika, polovodiče.

Kedysi husto vybudovaný pobrežný región v blízkosti prístavu Amagasaki, zvaný aj Panelový záliv (kvôli vysokej koncentrácii fabrík vyrábajúcich ploché panelové obrazovky, ktoré boli symbolom japonskej produkčnej zručnosti), sa v posledných rokoch zmenil na symbol priemyselného úpadku. V ostatných mesiacoch mnohé z týchto fabrík zavreli svoje prevádzky alebo ich čiastočne odpredali. Panasonic v marci 2012 zavrel dve zo svojich troch prevádzok, Sharp, ktorý vykazoval straty vo výške 10 miliárd \$²⁰ prijal záchranný balík od tajwanskej technologickej spoločnosti. Bola to veľká zmena, keďže

¹⁶ ECONOMY WATCH.: *Japan economic structure*. [cit.2012-6-26]. Dostupné na internete: <http://www.economywatch.com/world_economy/japan/structure-of-economy.html>

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ FACKLER M.: *Declining as a Manufacturer, Japan Weighs Reinvention*. [cit.2012-06-07]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2012/04/16/world/asia/amid-manufacturing-decline-japan-weighs-reinvention.html?_r=2>

spoločnosť Sharp bola kedysi ázijským ekonomickým lídrom. Úpadok „panelového zálivu“ je v kontinuálnom a neúprosnom procese od prasknutia investičnej bubliny v začiatkoch 90. rokov. Úpadok je z veľkej miery zapríčinený rastom konkurencie ázijských spoločností, starnutím obyvateľstva ako aj fluktuáciou jenu. Politickí predstavitelia a biznis lídri sa zhodli na názore, že situácia je ešte horšia od nukleárnej nehody vo Fukušime (marec 2011).

Spoločnosť Sony vykazuje stratu 6,4 miliardy \$²¹, vyjadrila sa, že bude musieť zrejme prepustiť 10 000²² pracovníkov. Výrobcovia áut ako Toyota, ktorá sa minulý rok opäť dostala na druhé miesto vo svetovej produkcii áut, vyjadrili po katastrofách z minulého roka, ktoré spôsobili odstávku elektriny nevyhnutnej na výrobu, strach zo zraniteľnosti na trhu v prípade takýchto nepredvídateľných prípadoch. Väčšina ekonómov súhlasí, že Japonsko, ktoré vyrástlo na ekonomickú superveľmoc v 80. rokoch výrobou sedanov a farebných televízií, potrebuje novú ekonomickú stratégiu. Jedna z najväčších otázok je, či bude Japonsko schopné naučiť sa, ako podporovať inovácie ako firmy Apple, Google, Facebook a iné technologické novinky, ktoré udržiavajú rast v USA. Podľa informácii MITI, počet spoločností priemyselnej výroby sa zmenšil o tretinu na číslo 540 000 za posledných 10 rokov (1996-2006)²³. Podiel výroby na celkovej japonskej ekonomike sa taktiež zmenšil z pôvodných 35% v 70. rokoch na 18% v roku 2009²⁴.

Nové stratégie sa sústreďujú na prechod od televízií a iných tovarov, ktoré môžu byť lacnejšie vyrobené kdekoľvek v Ázii, ku kvalitnejším a citlivým produktom, ako napríklad priemyselné roboty. Toto je taktiež nová stratégia firmy Panasonic, ktorá sa snaží ozdraviť svoju produkciu, po tom, čo musela zavrieť dve zo svojich troch prevádzok na výrobu plazmových televízorov. Ozdravenie má nastať v presune veľkého portfólia výroby plazmových obrazoviek ku nízkonákladovým spoločnostiam v Ázii a spoločnosť sama, sa bude sústreďovať na výnosnejšie tovary ako napríklad výroby batérii do elektricky poháňaných áut.

²¹ FACKLER M.: *Declining as a Manufacturer, Japan Weighs Reinvention*. [cit.2012-06-07]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2012/04/16/world/asia/amid-manufacturing-decline-japan-weighs-a-reinvention.html?_r=2>

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*

4.1.1 SONY

Sony, spoločnosť, ktorá svojho času definovala japonskú technologickú zdatnosť a ohromila svet Walkmanom a televíziou Trinitron. Dlhodobý úpadok v japonskej priemyselnej ekonomike spôsobil, že giganti ako Sony a iní japonskí výrobcovia sú na ústupe. Dôvody sú najmä vzrastajúci ázijskí rivali, extrémne vysoký jen (poškodzuje export) a absencia nových nápadov. Absolútna absencia inovácií a nápadov spôsobila, že Sony nevykazuje zisk už od roku 2008²⁵, pretože nevyprodukovala žiadny nový top produkt. Sony ohlásila stratu pre tento rok na úrovni 6,4 miliardy \$²⁶, ktorá predstavuje takmer dvojnásobok predpokladanej straty. Ceny podielov firmy dosahujú 17,83\$²⁷ a teda štvrtinu ich hodnoty dekádu dozadu. Cena firmy na trhu predstavuje jednu tretinu ceny Samsungu a iba jednu tridsiatinu ceny Apple. Dôvody, ktoré viedli k tomuto úpadku boli najmä nevyužitá príležitosť a pýcha spoločnosti, ktorá nebola ochotná adaptovať sa reálnej situácii na svetovom trhu. Jedna z najväčších chýb je, že Sony v počiatkoch odmietla masívnu digitalizáciu (zmena softvéru potrebám internetu), ktorá je najväčším technologickým trendom posledných dekád. Každá sféra v ktorej Sony súperila, od hardvéru cez softvér a komunikáciu sa menila pod vplyvom nových technológií a nepredvídateľných rivalov. Sony prerazila s Walkmanom a v produkcii hudobného príslušenstva mala jasnú víziu, ktorú však nakoniec neuskutočnili. Firma mala myšlienku aj nástroje aby vytvorila prístroj podobný i-Podu, ale nevedela ako nechať používateľov sťahovať a kopírovať hudbu bez narušovania predaja hudby alebo bez porušovania práv umelcov. Sony časom stratila líderstvo v dvoch hlavných kategóriách, a to v televíznych prijímačoch a prenosných hudobných prehrávačoch.

Jediná oblasť, kde Sony dosiahla úspech a ktorá pomohla prechodu od samostatnej spotrebnej elektroniky ku digitálnemu, internetovo-orientovanému svetu sú videohry. Firma začala vyrábať Play Station 3, ktoré slúžilo ako ústredňa pre pripájanie sa na internet a televíziu zároveň. Avšak Play Station 3 bolo v porovnaní s konkurenčnými produktmi od Microsoftu alebo Nintendo relatívne drahé. Výkonní riaditelia mnohých firiem konštatujú, že národ už nemôže naďalej konkurovať lacnou, dostupnou a výkonnou pracovnou silou. Myšlienky a inovácie sú prvoradé a predstavujú hlavný problém, pretože sa zdá, že spoločnosti inovácie nevyvíjajú. V aktuálnej situácii na trhu existuje podstatne menšie

²⁵ TABUCHI H.: *How the Tech Parade Passed Sony By*. Cit. [06-07-2012]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2012/04/15/technology/how-sony-fell-behind-in-the-tech-parade.html?pagewanted=1&_r=3>

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

množstvo produktov, kde Sony môže dosiahnuť globálne líderstvo spôsobené obľúbenosťou Apple alebo Samsung produktov. Spoločnosť si problém s inováciami uvedomuje, avšak je riadená úsekovými predstaviteľmi, ktorí sa často vyhýbajú spolupráci a odmietajú zdieľať informácie medzi jednotlivými úsekmi. Z tohto dôvodu si Sony v roku 2005²⁸ zvolila za svojho generálneho riaditeľa Amerického biznismena Howarda Stringera, uprednostnila ho pred Japoncom Kenom Kutaragim, ktorý vymyslel konzolu Play Station. Od nového generálneho riaditeľa sa očakáva nové riadenie, nové myšlienky, diverzifikáciu produktov, upravenie portfólia. Sony ponúka 10 rôznych úrovní kamier a aspoň 30²⁹ rôznych televízií, na druhej strane Apple vyrába jeden telefón v dvoch farbách a je najlepší. Stratégia výroby spoločnosti Sony negatívne vplýva nielen na spoločnosť samú ale aj na celkové Japonsko. V USA sú nové technológie väčšinou vyvíjané novými spoločnosťami, ktoré nemajú žiadne predošlé pôsobenie. Takéto spoločnosti väčšinou nahrádzajú pomaly sa adaptujúcich gigantov. V Japonsku však nie je ani jedna elektronická spoločnosť, ktorá by za posledné polstoročie vstúpila na trh a stala sa globálnym hráčom.

Aby sa spoločnosť Sony mohla ozdraviť, bude musieť ukončiť niektoré produktové línie, zatiaľ tak urobila v chemickom odvetví. Spoločnosť sa bude naďalej špecializovať na tri hlavné línie:

- mobilné telefóny,
- smartfóny, tablety a
- kamery, hry a herné zariadenia.

4.2 Zemetrasenie a jeho vplyv na krajinu

Japonsko je položené na miestach, kde sa stretávajú tri tektonické platne. Mierne na východ od krajiny vychádzajúceho slnka sa navyše pod Severoamerickú litosférickú dosku podsúva Pacifická doska a to má za následok, že sa platne niekedy zaseknú a uvoľnia masívne množstvo energie. Najničivejšie zemetrasenie doposiaľ namerané v Japonsku zasiahlo 11.3.2011³⁰. Odborníci tvrdia, že energia uvoľnená pri tomto zemetrasení je

²⁸ TABUCHI H.: *How the Tech Parade Passed Sony By*. Cit. [06-07-2012]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2012/04/15/technology/how-sony-fell-behind-in-the-tech-parade.html?pagewanted=1&_r=3>

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Prokopčák T.: *Japonsko: rok po cunami*. [cit.2012-11-03]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/6292771/japonsko-rok-po-cunami.html>>

porovnateľná so 600³¹ miliónmi takých bômb, aké USA zvrhla na Hirošimu. Japonsko patrí medzi najvyspelejšie krajiny, čo sa týka monitorovania zemetrasení, postavilo hrádze proti cunami a svojich obyvateľov pravidelné školí, ako reagovať v daných situáciách. Varovanie pred zemetrasením v daný deň dorazilo do Tokya o minútu skôr ako samotné zemetrasenie, ale ľudia netušili, že toto zemetrasenie so silou 9.³² stupňa Richtrovej stupnice zdvihne vlnu, ktorá mala v určitých bodoch až štyridsať metrov a netušili, že zasiahne jadrovú elektrárňu Fukušima a spôsobí najhoršiu jadrovú nehodu od Černobyľu. Vlna cunami poškodila chladenie nukleárneho zariadenia, čo spôsobilo roztavenie jadier reaktorov, sériu výbuchov a uvoľnila radiáciu, ktorá zamorila rozsiahle územie. Súčasný japonský premiér Jošihiko Noda priznáva: „Vláda, majiteľ elektrárne aj akademický svet žili v mýte o bezpečnosti. Teraz musí každý niesť časť svojej viny.“³³ Japonsko má viac ako päťdesiat jadrových elektrární, avšak po Fukušime využíva už iba dve. Krajina rieši svoj energetický deficit masívnym nákupom uhlia a plynu. Svetová banka odhaduje, že zemetrasenie, cunami a Fukušima boli najdrahšou katastrofou v dejinách, odhaduje sa, že tieto udalosti stáli takmer 240 miliárd dolárov. Cunami z marca 2011 zabilo 15698³⁴ ľudí a 4666 ľudí je nezvestných.

Ekonomický rast Japonsko bol už pred katastrofou veľmi nepatrný kvôli svetovej hospodárskej kríze z rokov 2008-2009. S odstupom času sa začína vynárať ekonomický dopad tejto katastrofy, ktorý sa javí byť stále viac pesimistický. Odhaduje sa, že katastrofa spôsobí pokles rastu HDP o 0,2-0,5% bodov³⁵ v roku 2011. Negatívne efekty katastrofy sú obrovské hneď po jej udaní a najviac koncentrované v oblasti zasiahnutej katastrofou. Celkové škody sa pohybujú na úrovni miliárd dolárov. Boli zničené atómové elektrárne, ostatné atómové elektrárne budú zatvorené, až kým sa nepodstúpia potrebné úpravy na zabezpečenie maximálnej bezpečnosti. Tri prefektúry, ktoré boli zasiahnuté touto ničivou silou predstavujú 6 až 7³⁶% na japonskom HDP. Všetci výrobcovia áut v Japonsku, ktorí mali fabriky v zasiahnutej oblasti v nich natrvalo zastavili výrobu. Spoločnosti ako Hitachi

³¹ *Ibid.*

³² BBC.: *Japan earthquake: Tsunami hits north-east*. [cit.2012-11-03]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-12709598>>

³³ Prokopčák T.: *Japonsko: rok po cunami*. [cit.2012-11-03]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/6292771/japonsko-rok-po-cunami.html>>

³⁴ Vervaeck A., Daniell J.: *Japan Tohoku tsunami and earthquake : The death toll is climbing again!* [cit.2012-11-03]. Dostupné na internete: <<http://earthquake-report.com/2011/08/04/japan-tsunami-following-up-the-aftermath-part-16-june/>>

³⁵ Dick K. Nanto, Cooper W., Donnelly M.: *Japan's 2011 Earthquake and Tsunami: Economic Effects and Implications for the United States*. [cit.2012-24-03]. Dostupné na internete: <<http://fpc.state.gov/documents/organization/159785.pdf>> s. 4

³⁶ *Ibid.*

(príslušenstvo pre reaktory), Renesas Electronics, NEC (elektronika), Sony alebo Fujitsu taktiež odstavili výrobu v zasiahnutej oblasti. Firma Hitachi, ktorá vyrába 60³⁷% svetovej produkcie senzorov prúdenia vzduchu bola zatvorená, čo spôsobilo, že americká firma General Motors musela zavrieť svoje pobočky na týždeň a Peugeot-Citroen musel obmedziť svoju výrobu vo väčšine svojich fabriek. Dve japonské firmy vyrábajúce 25³⁸% svetovej produkcie kremíkových dosiek boli zavreté. Katastrofa spôsobila nárast cien ropy a potravín, podporila neistotu na finančných trhoch, ktorá bola prítomná už pred katastrofou. Avšak energetická sféra nie je jediná, ktorá bola zasiahnutá touto katastrofou, týka sa to taktiež aj iných krajín a obchodných dohôd medzi Japonskom a týmito krajinami. Keďže Japonsko je hlavným exportérom USA a hlavným importérom pre Čínu tak táto katastrofa, odstávka elektriny a s tým spojená odstávka výroby spôsobila narúšanie globálnych reťazcov zásobovania a je ďalším významným dôsledkom katastrofy. Na to, aby sa všetky pôvodné aktivity opäť naštartovali bude treba dbať na zvýšenie súkromných a verejných investícií. Neistota vychádzajúca zo zemetrasenia zapríčinila klesajúci risk spojený s vývojom svetovej ekonomiky, výmenných kurzov a cien komodít. Japonsko bolo zasiahnuté najhoršou katastrofou od povojnového obdobia, avšak s odstupom času vieme povedať, že daná prírodná katastrofa nemala až taký extrémne negatívny dopad na ekonomiku, ako si mysleli analytici.

Energetická sféra bola najviac zasiahnutá katastrofou, keďže Japonsko nemá vlastné zdroje fosílnych palív a musí si tieto palivá kupovať alebo vyrábať alternatívnu energiu. Začiatkom mája 2012 bolo všetkých 50 jadrových reaktorov odstavených, na opätovné spustenie reaktorov po Fukušime je potrebný súhlas miestnych obyvateľov, ale ľudia vyhláseniam vlády o bezpečnosti skontrolovaných jadrových elektrární neveria. Názory obyvateľstva sú rozpoltené, panujú dve hlavné obavy, obava z nebezpečenstva a či sa bez jadrových elektrární žiť dá. Na výrobe elektrickej energie sa jadrové elektrárne minulý rok podieľali 30³⁹ percentami. Existuje hranica, za ktorou dodávky elektrickej energie zasahujú do hospodárskej činnosti a výroby mnohých firiem. Pričom akonáhle by obmedzená dodávka energie začala obmedzovať firmy, tieto firmy by si svoje závody mohli začať presúvať do zahraničia. Z tejto obavy sa začína uvažovať nad obnovovaním

³⁷ Dick K. Nanto, Cooper W., Donnely M.: *Japan's 2011 Earthquake and Tsunami: Economic Effects and Implications for the United States*. [cit.2012-24-03]. Dostupné na internete: <<http://fpc.state.gov/documents/organization/159785.pdf>> s. 5

³⁸ Dick K. Nanto, Cooper W., Donnely M.: *Japan's 2011 Earthquake and Tsunami: Economic Effects and Implications for the United States*. [cit.2012-24-03]. Dostupné na internete: <<http://fpc.state.gov/documents/organization/159785.pdf>> s. 6

³⁹ DEBNÁR M.: *Ostrovná krajina sa odhodlala na opätovné spúšťanie jadrových elektrární*. [cit.2012-06-21]. Dostupné na internete: <<http://ekonomika.etrend.sk/svet/japonsko-zrejme-unikne-kolapsu.html>>.

odstavených reaktorov, tieto kroky sú odvôvodnené obavami z ekonomických strát, ktoré by dlhodobá odstávka spôsobila.

5 Súčasná situácia, výhliadky, stratégie

5.1 USA, Čína, Japonsko – strategické vyhliadky

Vzťahy medzi Japonskom, USA a Čínou sú dlhodobo najvýznamnejšími vzťahmi Japonska vo všeobecnom merítku. USA predstavuje pre Japonsko hlavnú sféru exportu a Čína je najvýznamnejším importérom. Budúce strategické smerovanie krajiny bude ovplyvňovať interakcia s mnohými inými štátmi (Severná a Južná Kórea, Rusko, India,...) ale kľúčovým determinantom budú vzťahy s USA a Čínou. Historicky najstabilnejšie sú vzťahy japonsko-americké, japonsko-čínske vzťahy sa stabilizovali počas 70.⁴⁰ rokov a predstavujú nepredvídateľný vývoj. Medzi Japonskom a Čínou vzrastá napätie spôsobené historickými krivdami (japonsko-čínske vojny) a nacionalizmom medzi danými národmi. Čína v 80.⁴¹ rokoch obdivovala japonský ekonomický progres, avšak v dôsledku vlastných úspechov sa situácia začína meniť. Čína rastie rýchlejším tempom ako Japonsko a uplatňuje si čoraz väčší globálny vplyv (stále členstvo Číny v BR OSN).

V trojuholníku vzťahov medzi týmito krajinami existujú recipročné pocity ohrozenia. V prípade Japonska sú dôvodmi najmä:

- rast čínskej ekonomiky predstavuje dlhodobé ohrozenie pozície Japonska v Ázii a vo svete,
- zvyšujúci sa vojenský potenciál Číny,
- Japonsko ako blízky spojenec USA, sa môže dostať do konfliktu s Čínou kvôli otázke Taiwanu a
- prípadná spolupráca medzi Južnou a Severnou Kóreou v spojení s Čínou môže spôsobiť izoláciu Japonska.

Čína vyjadrila obavy najmä v otázkach možnej japonskej militarizácie (Tokio znova vytvorilo Ministerstvo obrany v roku 2007⁴²), zvýšeného zasahovania Japonska do vnútorných záležitostí Číny ohľadom sporov s Taiwanom. Predošlé skúsenosti USA

⁴⁰ ÉDER O.: *Strategická identita Japonska a jej historické determinanty*. Cit. [06-07-2012]. Dostupné na internete: <http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1211&Itemid=423&limit=1&limitstart=5>

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*

preukázali, že v prípade nepriaznivých vzťahov medzi Japonskom, Čínou a Južnou Kóreou sa Američanom ťažšie presadzujú vlastné záujmy v severovýchodnej a východnej Ázii, a teda izolácia Japonska by do budúcnosti nepredstavovala pre USA priaznivú zahraničnú politiku. USA hľadajú odpoveď na otázku, akú pozíciu (rovnováha síl, posilňovanie bilaterálnych aliancií) zaujať v rámci udržiavania dobrých vzťahov. Napriek všetkým potenciálnym hrozbám spájajú tieto krajiny aj spoločné záujmy, najmä ekonomický rozvoj. Krajiny sú vzájomne závislé od export a importu a mali by sa snažiť o udržiavanie stabilného ekonomického rastu vo všetkých troch krajinách, pretože hospodársky úpadok v jednom štáte sa automaticky odrazí na ekonomikách ostatných dvoch krajín. Podľa japonského profesora Masahira Matsumura sa budú japonsko-americké vzťahy v dlhodobom horizonte odvíjať od toho, či si USA budú schopné udržať pozíciu hegemóna. Matsumura predpokladá nasledujúce scenáre:

- japonsko-americké spojenectvo pod hegemóniou USA a dištancovaním sa od Číny,
- japonsko-americké spojenectvo pod hegemóniou USA a zblížovaním sa s Čínou,
- japonsko-americké spojenectvo pod oslabenou hegemóniou USA a dištancovaním sa od Číny,
- japonsko-americké spojenectvo pod oslabenou hegemóniou USA a dištancovaním sa od Číny,
- ukončenie japonsko-amerického spojenectva ako výsledok konca USA ako hegemónu, dištancovanie sa od Číny (osamostatnené Japonsko) a
- ukončenie japonsko-amerického spojenectva ako výsledok konca USA ako hegemónu, zblížovanie sa s Čínou (aliancia s Čínou).⁴³

Podľa profesora Matsumura by bolo najlepšou alternatívou scénar osamostatneného Japonska. Takýto scénar by však mohol nastať iba vo veľmi špecifických podmienkach.

5.2 OECD – vyhliadky, odporúčania

Svet sa ešte nespamätal z najhoršej ekonomickej krízy od čias veľkej hospodárskej krízy. Celosvetová obnova hospodárstva ostáva zraniteľná a opatrná. Obnovovanie stability, dôvery, posilňovanie rastu ostáva kľúčovými cieľmi členských štátov OECD. Japonsko tieto ciele zdieľa ale okrem nich sa musí vyrovnáť s rekonštrukciou krajiny po

⁴³ ÉDER O.: *Strategická identita Japonska a jej historické determinanty*. [cit.2012-06-19]. Dostupné na internete:< http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1211&Itemid=423&limit=1&limitstart=7>

veľkom zemetrasení, so starnutím obyvateľstva, oslabovaním potenciálneho rastu ekonomiky. Japonsko má niekoľko silných stránok, na ktoré by sa malo upriamiť, najmä svoje edukované obyvateľstvo a odhodlanie premeniť ničivé zemetrasenie na príležitosť, ako posilniť svoje postavenie. Zmeny sú nevyhnutné najmä v oblasti daní, nielen na zvýšenie príjmov do štátneho rozpočtu ale aj na podporu rastu, zelenšieho a inovatívnejšieho. Bude si to vyžadovať väčšiu ekonomickú integráciu krajiny do sveta a dbanie na podporu súťaživosti a inovatívnosti.

5.2.1 Stratégia nového rastu

Fiškálna konsolidácia bude mať tendenciu tlačiť ekonomický rast ku dnu (momentálne 0,5%⁴⁴). Stratégia nového rastu sa snaží o zvýšenie outputov na úrovni 2%⁴⁵ (ako to bolo aj v roku 2010) vytvorením nového dopytu cez zelené inovácie, rozšírenú zdravotnú starostlivosť, ekonomickú integráciu s Áziou a regionálny rozvoj. Dopyt bude stimulovaný fiškálnymi opatreniami, daňovými opatreniami, verejným požíčianím. V momentálnej závažnej rozpočtovej situácii je veľmi dôležité klásť dôraz na regulačné reformy viac ako na fiškálne opatrenia a zabezpečiť aby všetky zvýšenia vo výdavkoch boli opodstatnené a v súlade s fiškálnou konsolidáciou. Reformy by sa nemali sústrediť na jednotlivé sektory ale na širokú ekonomiku aby sa zlepšila produktivita. Ak rátame s faktom, že práceschopné obyvateľstvo sa do roku 2020 zmenší o 10%⁴⁶, tak na dosiahnutie 2%⁴⁷ reálneho rastu bude musieť Japonsko výrazne zrýchliť rast produkcie, zhruba o 1%⁴⁸ oproti priemernému ročnému rastu v poslednej dekáde. Na posilnenie dynamiky súkromného sektoru môže poslúžiť dosiahnutie týchto priorít:

- podpora vzniku nových firiem, zníženie poplatku na vytvorenie nových spoločností,
- posilňovanie konkurencieschopnosti a inovácii a
- plánovaná privatizácia Japonskej pošty.

Cieľ Japoncov je znižovať emisie skleníkových plynov o 25%⁴⁹ do roku 2020, zavedenie rovnej a efektívnej medzinárodnej štruktúry, ktorá bude obsahovať odvážne,

⁴⁴ OECD Economic Surveys JAPAN [cit.2012-13-02]. Dostupné na internete < <http://www.oecd.org/dataoecd/5/29/47651425.pdf> > s.12

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibid.*

ambiciózne ciele pre všetky hlavné ekonomiky. Odvoláva sa na zelené inovácie, ako na dôležitý zdroj rastu. Hlavnou prioritou je zaviesť cenu za dusík, pokiaľ sa bude dať, tak cez obchodovanie pomocou emisného systému (ETS). Dusíková daň by mala byť zavedená v oblastiach nepokrytých ETS, a taktiež by vytvárala príjem pre fiškálnu konsolidáciu. Zdravotná starostlivosť sa taktiež považuje za potenciálny zdroj rastu, najmä z dôvodu veľkého a rastúceho čísla starších a relatívne slabých zdravotných služieb.

Jadrovou aktivitou stratégie nového rastu je vylepšiť japonskú integráciu do svetovej ekonomiky. Japonsko momentálne predstavuje odchýlku v oblasti OECD s najnižšou úrovňou importu a prílevu priamych zahraničných investícií ako podielu na HDP, ako aj najnižším podielom cudzincov na pracovnej sile. Stratégia si stanovuje za cieľ zdvojnásobenie prílevu ľudí, tovaru a kapitálu do roku 2020 redukovaním bariér pre obchod, reštrikcii pre zahraničné investície a pohyb ľudí do Japonska. Zvýšená otvorenosť je výsledkom zmlúv o ekonomickom partnerstve medzi Japonskom a hlavnými obchodnými partnermi. Taktiež je výsledkom diskusií s krajinami trans-pacifických partnerstiev z roku 2011. Takéto zmluvy by mali byť zahŕňať poľnohospodárstvo, ktoré predstavovalo pre Japonsko hlavnú prekážku v uzatváraní regionálnych obchodných zmlúv, dohôd. Stratégia sa však taktiež zameriava na schopnosť Japonska samostatne si zabezpečiť dostatok jedla, čo sa môže dostať do konfliktu s regionálnou integráciou, ktorá zvyšuje otvorenosť ekonomiky k importu lacnejšej potravy.

5.2.2 Oživenie rastu

Silnejší rast je nevyhnutným základom na zlepšenie životného štandardu, posilnenie verejných financií za súčasného krytia nákladov spojených so starnutím obyvateľstva. Na dosiahnutie silnejšieho rastu sa treba zamerať na dve východiskové oblasti:

- zvýšenie produktivity práce – v posledných dekádach predstavuje medziročný prírastok 0,5%⁵⁰ a
- ústup pracovnej sily – objem pracujúceho obyvateľstva sa znižuje približne o 1%⁵¹ každý rok.

Udržiavanie excelentného vzdelania by malo byť prioritou, keďže je úzko spojené s ekonomickým rastom. Krajiny s veľkým ľudským kapitálom sú popredné v inováciách, nemajú problém prispôbovať sa novým výzvam a rýchlo sa meniacim podmienkam.

⁵⁰OECD.: *Policies for a revitalisation of Japan*. [cit.2012-06-14]. Dostupné na internete: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/2/50190618.pdf>>

⁵¹*Ibid.*

Dualizmus na trhu práce predstavuje bariéru v zlepšovaní tejto oblasti. Japonská pracovná sila je postavená na rozličných typoch pracovníkov, medzi ktorými značnú časť tvoria nepravidelní pracovníci (študenti, dôchodcovia), ktorí pracujú za menšiu mzdu, nie sú im priznané tie isté benefity ako bežným pracovníkom (sociálne poistenie, zdravotné pokrytie, školenia,...). Odstraňovanie duality na trhu práce by malo dvojitý pozitívny efekt v podobe redukovania rozdielov medzi pracovnými triedami za súbežného podporovania rastu. Ústup pracovnej sily môže byť zmiernený zvýšenou participáciou žien na pracovnom procese. Toto opatrenie však vyžaduje zásadné zmeny v zamestnávaní, v programoch starostlivosti o deti a v daňovom systéme. Ďalšou prioritou je využitie starších pracovníkov, prispôsobenie pracovného času, mzdy a veku odchodu do dôchodku. Imigrácia vyučenej pracovnej sily by predstavoval extrémne pozitívny fenomén v prípade Japonska.

5.2.3 Dosahovanie fiškálnej udržateľnosti

Japonský verejný dlh predstavuje hlavný dôvod zraniteľnosti japonskej ekonomiky. Hrubý verejný dlh sa rapídne zvýšil až na úroveň 200% HDP (najvyšší nameraný dlh v krajinách OECD) a očakáva sa jeho ďalšie zvýšenie o 9% HDP v rokoch 2011-2012.⁵² Vláda si stanovila za cieľ dosiahnuť rozpočtový prebytok v roku 2020 a znižovať svoj dlh, čo bude vyžadovať škrty v nákladoch a a nájdenie nových zdrojov do rozpočtu. Medzi ďalšie východiská patria návrhy ako zdvojnásobiť konzumnú daň v dvoch fázach na 10%⁵³ v roku 2012.

Príjmy z daní sú piate najnižšie v OECD a hrajú hlavnú úlohu vo fiškálnej situácii, preto je daňová reforma nevyhnutná.

Tabuľka č.1 Prehľad daní vo vybraných krajinách OECD 2010 (v %)

	Kanada	Francúzsko	Nemecko	Taliansko	Japonsko	UK	US	OECD priemer
Celková daň, príspevok do rozpočtu	31	42,9	36,3	43,0	26,9	35,0	24,8	33,9
Daň z príjmu	10,8	7,3	8,9	11,7	5,4	10,0	8,0	8,4
Príspevky sociálneho zabezpečenia	5,4	18,0	14,2	13,6	11,0	6,7	6,5	9,5
Konzumná daň	7,5	10,7	10,7	11,1	5,1	10,8	4,5	11,0

⁵²OECD.: *Policies for a revitalisation of Japan*. [cit.2012-06-14]. Dostupné na internete: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/2/50190618.pdf>>

⁵³*Ibid.*

Prameň: OECD.: *Policies for a revitalisation of Japan*. [cit.2012-06-14]. Dostupné na internete: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/2/50190618.pdf>>

5.2.4 Zvýšená integrácia Japonska

Japonská ekonomika je stále relatívne zatvorenou ekonomikou. Japonsko je charakteristické aj veľkými bariérami trhu, čo vychádza aj z meraní Svetovej banky pomocou indexu celkovej obchodnej obmedzenosti. Takáto obmedzenosť určuje limity pre import, ktorý bol v roku 2009 na úrovni 12,4%⁵⁴, čo je hlboko pod priemerom OECD (46,3%). Japonsko figuruje ako aktívny investor v zahraničí, avšak priame zahraničné investície v Japonsku sú veľmi nízke (3,9% HDP v 2010). Japonsko operuje s najnižším počtom zahraničných pracovníkov podieľajúcich sa na pracovnej sile (0,3% z celkovej pracovnej sily v 2008). Jedným z kľúčových cieľov stratégie nového rastu je zdvojnásobiť prílev ľudí, tovarov a služieb do roku 2020, otvárať ekonomiku pomocou regionálnych zmlúv. Regionálny rozvoj je ďalšou oblasťou, kde sú zmeny nevyhnutné. Treba sa zameriavať najmä na:

- podporovanie špeciálnych zón v štrukturálnej reforme, zameriavať sa na celonárodnú regulačnú reformu, zabezpečiť, že výsledky akejkoľvek novej špeciálnej zóny budú predstavovať benefity celonárodného charakteru a
- pridelenie lokálnym úrovniám vlády viac autonómie a poskytnúť im viac finančných zdrojov na regionálny rozvoj.

5.2.5 Zelené inovácie

Zelené inovácie, v resp. zelený rast je jednou z centrálnych stratégií v revitalizácii Japonska. Cieľom je dosiahnuť spoločnosť, ktorá je zdrojovo sebestačná a produkuje nízke objemy dusíka. Eko-inovácie boli už dlho kľúčovou črtou v politike životného prostredia podporované úzkou spoluprácou medzi vládou a biznis sektorom. Vláda sa aktívne prispela k dosahovaniu cieľov tejto stratégie a k stimulácii dopytu po zelených produktoch tým, že zaviedla napríklad program verifikácie environmentálnej technológie. Japonsko bolo do roku 2008 druhou najinovatívnejšou krajinou, čo sa environmentálnych technológií týka. Momentálne si situácia vyžaduje zaviesť nové nákladovo-efektívne nástroje, trhovo-orientované nástroje, ktoré by dovoľovali ľahšie dosahovanie cieľov týkajúcich sa

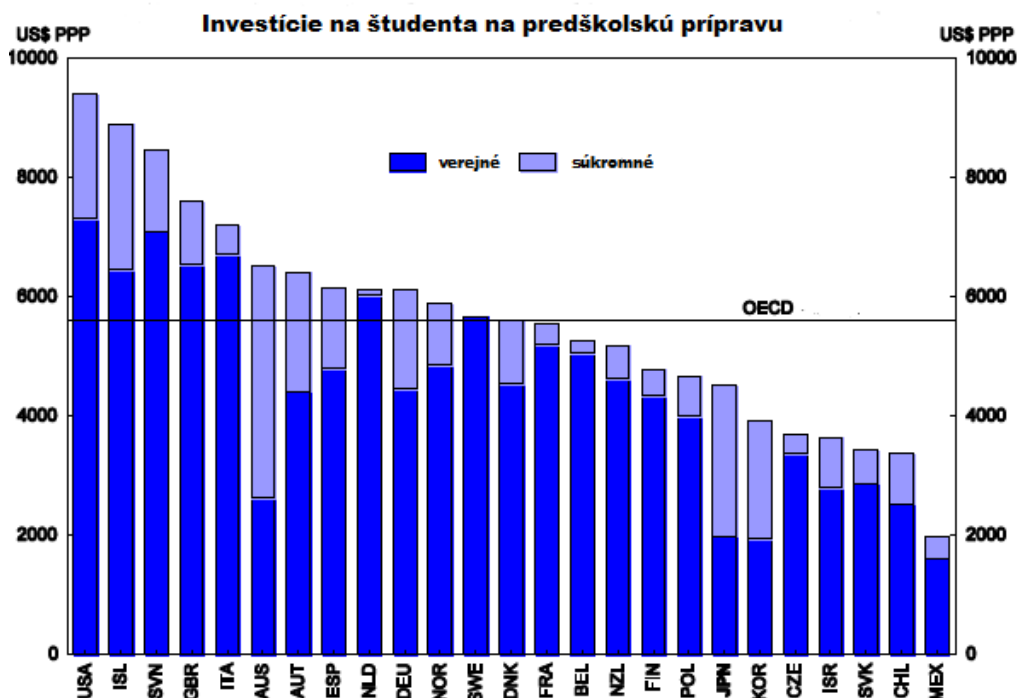
⁵⁴OECD.: *Policies for a revitalisation of Japan*. [cit.2012-06-14]. Dostupné na internete: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/2/50190618.pdf>>

životného prostredia a eko-inovácií. Nemenej dôležitou témou je znižovanie objemu skleníkových plynov, v tejto oblasti sa však už dosiahol určitý progres v podobe zavedenia dane z uhlia a otvorenia voľného obchodu s emisiami oxidu uhličitého. Avšak úroveň zdanenia produktov energie (palivá) je jedna z najnižších v krajinách OECD a neodpovedajú adekvátne environmentálnym a iným sociálnym nákladom. Všeobecne by bolo priaznivejšie premietnuť environmentálne a sociálne náklady do cien tovarov a služieb ako stimlovať priemysel a spotrebiteľov, aby si kupovali produkty šetrné k životnému prostrediu. Medzi hlavné odporúčania zaraďujeme zavedenie dlhodobu orientovaného rámca na vývoj obnoviteľnej energie, aby sa obmedzila závislosť na tuhých palivách a taktiež taký rámec vývoja, ktorý zabezpečuje, že všetky energetické technológie vrátane atómovej energie budú splňať podmienky pre bezpečnú prevádzku, dodávku, emisie oxidu uhličitého a dostupné ceny elektriny.

5.2.6 Vzdelanie

Stratégia nového rastu sa zameriava na zvyšovanie úlohy vyššieho vzdelávania. Vzdelávanie v Japonsku je vyčnievajúce z radu či z pohľadu kvality alebo kvantity. Podiel obyvateľstva, ktorý má ukončené vyššie vzdelanie je druhý najvyšší spomedzi krajín OECD. Kvalita výučby je jedna z najvyšších z krajín OECD. Tieto úžasné výsledky boli dosiahnuté s verejnými výdavkami na študenta na základnej a strednej škole, ktoré sú o niečo nižšie ako priemer OECD. V Japonsku sú zavedené aj inštitúcie po-školského vzdelávania známe ako “juku”. Kvalita vzdelávania sa odráža na ekonomickom raste a je potrebné rozumne a dobre doňho investovať. Krajina vážok vydáva reformy na zlepšovanie základných a stredných škôl vydávaním obsiahlejších kníh a predlžovaním vyučovacieho času o jednu až dve hodiny za týždeň.

Obrázok č. 2 : Investície na študenta na predškolskú prípravu

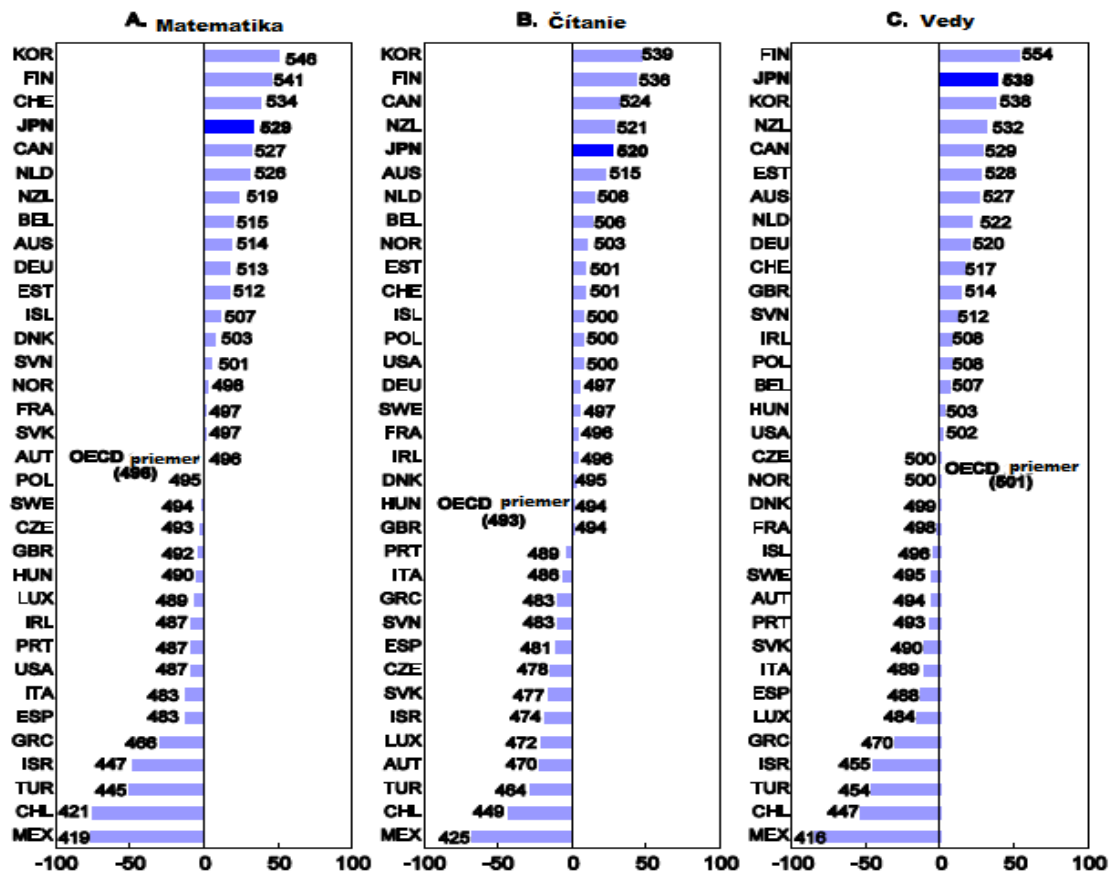
Prameň: OECD Economic Surveys JAPAN [cit.2012-13-02]. Dostupné na internete < <http://www.oecd.org/dataoecd/5/29/47651425.pdf>>

Aj keď sa Japonsko nachádza v PISA testovaní na popredných priečkach, takéto reformy môžu mať stále pozitívny efekt na kvalitu vzdelávania. Medzi ostatné reformy patrí napríklad aj pridelenie väčšej autonómie školám a zlepšenie umožňovania výberu školy žiakmi a rodičmi. V súčasnosti len 14%⁵⁵ škôl povoľuje žiakovi voľný výber školy. Verejné výdavky na vzdelanie v útlom veku sú v Japonsku relatívne nízke a preto väčšie investície v tejto oblasti sú opodstatnené, keďže sa ukázalo, že investície do vzdelania sa vracajú naspäť vo veľkom rozsahu. Momentálne zhruba jedna tretina detí vo veku menej ako 6 rokov patrí pod licencované centrá detskej starostlivosti pod vedením Ministerstva zdravia, práce a sociálnych vecí, zatiaľ čo iná tretina navštevuje škôlky pod vedením Ministerstva vzdelávania, kultúry, športu, vedy a technológie. Stratégia nového rastu má za cieľ integráciu týchto paralelných systémov, čo vyvolá šetrenie. Ďalšou výhodou plynúcou z tejto integrácie je, že starostlivosť o deti sa zlepší vzhľadom k rozširovaniu

⁵⁵ OECD Economic Surveys JAPAN [cit.2012-13-02]. Dostupné na internete < <http://www.oecd.org/dataoecd/5/29/47651425.pdf>> s.19

kapacít týchto zariadení. Existujú čakacie listiny na prijatie do týchto licencovaných centier detskej starostlivosti, ktoré sú zo 60%⁵⁶ financované štátnymi subvenciami. Nedostatok cenovo dostupnej a vysoko-kvalifikovanej detskej starostlivosti je uvedený ako jeden z hlavných dôvodov relatívne nízkeho ženského zastúpenia v pracovnej sile.

Obrázok č. 3 : Výsledky PISA testovania vo vybraných krajinách

Prameň: *OECD Economic Surveys JAPAN* [cit.2012-13-02]. Dostupné na internete < <http://www.oecd.org/dataoecd/5/29/47651425.pdf>>

⁵⁶ *OECD Economic Surveys JAPAN* [cit.2012-13-02]. Dostupné na internete < <http://www.oecd.org/dataoecd/5/29/47651425.pdf>>

Záver

Japonsko dosiahlo rekordné tempá rastu v priebehu niekoľkých povojnových desaťročí, ktoré sú označované aj ako japonský zázrak. Nadviazanie kontaktov so západnými mocnosťami, aj keď v tej dobe nedobrovoľné, sa neskôr ukázalo ako vysoko efektívne a bazálne pre masívny rozvoj a rast, ktorý Japonsko zažilo. Obchodovanie medzi Japonskom a USA je dôležitým zdrojom fungovania ekonomík oboch krajín. Nasledovalo však obdobie bublinovej ekonomiky, ktorá spôsobila v krajine vychádzajúceho slnka obrovský rozvrat. Od tejto doby sa japonská ekonomika nedokáže úplne ozdraviť a nastúpiť na cestu kontinuálneho vzostupu, namiesto toho krajina zažíva už druhú stratenú dekádu.

Ničivé zemetrasenie v marci roku 2011 taktiež veľmi nepomohlo ozdravovaniu ekonomiky, ale spôsobilo markantné straty nielen peňažné ale aj na ľudských životoch. Japonsko v tejto dobe čelí niekoľkým závažným problémom. Podľa môjho názoru, najväčší problém predstavuje otázka starnúceho obyvateľstva. V súčasnosti Japonsko figuruje ako národ s najvyšším priemerným vekom obyvateľov. Extrémne nízka úroveň plodnosti je pre túto krajinu typická, a ak by mala ostať pôrodnosť na konštantnej úrovni, každá ďalšia generácia bude zhruba o tretinu menšia ako tá predošlá. Japonská vláda bude musieť nájsť spôsob ako motivovať ženy a rodiny mať viac detí, nielen jedno. Dalším problémom je udržateľný rozvoj, ktorý si vyžaduje sériu reforiem v rôznych sektoroch hospodárstva, začínajúc zdravotnou starostlivosťou, ekonomickou integráciou s Áziou a ostatným svetom, umožňovaním prílevu zahraničnej pracovnej sily, regionálnym rozvojom. Stratégia rastu by mala klásť dôraz na širokú ekonomiku, skôr ako špecializovať sa na konkrétne sektory. Reformovanie sektoru vzdelávania by malo byť kľúčovým faktorom v raste produktivity pracovnej sily. Eliminovanie dualizmu trhu práce sa javí ako ďalšia priorita vzhľadom k neférovému ohodnoteniu nepravidelných pracovníkov, ktorí však napomáhajú firmám k väčšej flexibilitate. Zavedenie dlhšieho pracovného času, posunutie dôchodkového veku smerom nahor sú ďalšími reformnými myšlienkami, ako sa vysporiadať s demografickým problémom starnúceho obyvateľstva a teda následným poklesom v počte práceschopného obyvateľstva.

Avšak treba poznamenať, že japonský národ má predpoklady na rýchle a efektívne zmeny, preto aj ekonomické prognózy na rok 2012 hovoria o medziročnom raste HDP v

Japonsku na úrovni 2,4%⁵⁷. USA tvrdí, že ich export do Japonska dosiahol 60 miliárd dolárov, čo je oproti minulému roku o 10%⁵⁸ viac aj napriek problémom spôsobeným zemetrasením a tsunami. Ekonomické vyhliadky Japonska na nasledujúce roky sú vcelku pozitívne. Japonská ekonomika sa oživila po ničivom zemetrasení. Podľa môjho názoru by bolo veľmi žiaduce zastabilizovať politickú situáciu v krajine, keďže od čias premiéra Junichiro Koizumi-ho nebol vo vedení nikto, kto by zotrval zastávať svoju funkciu po celé funkčné obdobie. So zodpovedným lídrom a tímom ministrov by Japonsko v spolupráci s firmami mohlo dosiahnuť ekonomický rast predpokladaných prognóz a zaviesť potrebné reformy na zlepšenie všetkých sektorov hospodárstva.

⁵⁷ EDER G. a kol.: *Economic forecast 2012*. [cit.2012-25-03]. Dostupné na internete: <https://www.allianz.com/static-resources/en/economic_research/images_english/pdf_downloads/working_papers/v_1320142720000/konprog_eng.pdf> s.6

⁵⁸ CONERLY B.: *Japan's Economic Forecast, 2012-2013: A Business Perspective*. [cit.2012-24-03]. Dostupné na internete: <<http://www.forbes.com/sites/billconerly/2011/12/21/japans-economic-forecast-2012-2013-a-business-perspective/>>

Zoznam použitej literatúry

1. Knižné zdroje

- HALL John. W. a kol. 2008. *The History of Japan*. Šieste vydanie. New York:Cambridge University Press, 2008, 846 strán. ISBN-13 978-0-521-22357-7
- LIPKOVÁ L. a kol. *Medzinárodné hospodárske vzťahy II*. 2002. Vydavateľstvo EKONÓM, 2002, 291 strán. ISBN 8-225-1624-4
- PURNENDRA J., WILLIAMS B. 2011. *JAPAN IN DECLINE: Fact or fiction?*. Global Oriental, 2011, 255 strán. ISBN 978-1-906876-36-4
- ROSENBLUTH F. McCall, THIES Michael F. 2010. *Japan transformed: Political Change and Economic Restructuring*. Oxfordshire: Princeton University Press, 2010, 262 strán. ISBN 978-0-691-13591-5
- VINCÚR P. a kol. *Teória a prax hospodárskej politiky*. Vydavateľstvo Sprint, 2005, 436 strán, ISBN 80-89085-34-2

2. Výskumné správy

- OECD. *Japan 2011: ekonomická analýza*. Paríž: OECD, 2011, 167 strán. ISBN 978-92-64-09313-3
- OECD.: *Policies for a revitalisation of Japan*. [cit.2012-06-14]. Dostupné na internete: <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/2/50190618.pdf>>

3. Odborné články a štúdie

- Sato I. a kol., 2001. Social Science: Japan. *Newsletter of the Institute of Social Science, University of Tokyo*.ISSN 1340-7155, 2001, 22.vydanie, 40 strán.

4. Internetové zdroje

- BBC.:*Japan earthquake: Tsunami hits north-east*. [cit.2012-11-03]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-12709598>>
- CONERLY B.: *Japan's Economic Forecast, 2012-2013: A Business Perspective*. [cit.2012-24-03]. Dostupné na internete: <<http://www.forbes.com/sites/billconerly/2011/12/21/japans-economic-forecast-2012-2013-a-business-perspective/>>
- DEBNÁR M.: *Ostrovná krajina sa odhodlala na opätovné spúšťanie jadrových elektrární*. [cit.2012-06-21]. Dostupné na internete: <<http://ekonomika.etrend.sk/svet/japonsko-zrejme-unikne-kolapsu.html>>.

- DICK K. Nanto a kol.: *Japan's 2011 Earthquake and Tsunami: Economic Effects and Implications for the United States*. [cit.2012-24-03]. Dostupné na internete: <<http://fpc.state.gov/documents/organization/159785.pdf>>
- Prameň: ECB.: *Statistical Data Warehouse*. [cit.2012-06-11]. Dostupné na internete: <http://sdw.ecb.europa.eu/servlet/quickviewChart?SERIES_KEY=143.FM.A.JP.JPY.DS.EI.JAPDOWA.HSTA>
- ECONOMY WATCH.: *Japan economic structure*. [cit.2012-6-26]. Dostupné na internete: <http://www.economywatch.com/world_economy/japan/structure-of-economy.html>
- EDER G. a kol.: *Economic forecast 2012*. [cit.2012-25-03]. Dostupné na internete: <https://www.allianz.com/static-resources/en/economic_research/images_english/pdf_downloads/working_papers/v_1320142720000/konprog_eng.pdf>
- ÉDER O.: *Strategická identita Japonska a jej historické determinant*. Cit. [06-07-2012]. Dostupné na internete: <http://www.projectares.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=1211&Itemid=423&limit=1&limitstart=5>
- FACKLER M.: *Declining as a Manufacturer, Japan Weighs Reinvention*. [cit.2012-06-07]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2012/04/16/world/asia/amid-manufacturing-decline-japan-weighs-a-reinvention.html?_r=2>
- HAYS J.: *Junichiro Koizumi*. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <<http://factsanddetails.com/japan.php?itemid=520&catid=16&subcatid=110>>
- LAYA P.: *The 15 Most Innovative Companies of All Time*. [cit.2012-24-05]. Dostupné na internete: <<http://www.businessinsider.com/most-innovative-companies-of-all-time-2011-6>>
- McCURRY J.: *Japan's lost decade*. [cit.2012-12-3]. Dostupné na internete: <<http://www.guardian.co.uk/business/2008/sep/30/japan.japan>>
- OKINA K.: *The Asset Price Bubble and Monetary Policy: Japan's Experience in the Late 1980s and the Lessons*. [cit.2012-06-19]. Dostupné na internete: <<http://www.imes.boj.or.jp/research/papers/english/me19-s1-14.pdf>>
- OSAWA M.: *Gender-Equality and the Revitalization of Japan's Society and Economy Under Globalization*. 2011. Dostupné na internete: <[http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2012/Resources/7778105-1299699968583/7786210-1322671773271/osawa-JICA-RI-Japan-1-\(Osawa\).pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2012/Resources/7778105-1299699968583/7786210-1322671773271/osawa-JICA-RI-Japan-1-(Osawa).pdf)>
- PABLO a kol.: *Unemployment in Japan: A look at the "lost decade"*. [cit.2012-11-05]. Dostupné na internete <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/14332/1/MPRA_paper_14332.pdf>
- PROKOPČÁK T.: *Japonsko: rok po cunami*. [cit.2012-11-03]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/6292771/japonsko-rok-po-cunami.html>>
- SME.: *Vyhliadky regiónu OECD sa zlepšujú*. [cit.2012-24-03]. Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/6257845/vyhliadky-regionu-oecd-sa-zlepsuju.html>>
- TABUCHI H.: *How the Tech Parade Passed Sony By*. Cit. [06-07-2012]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2012/04/15/technology/how-sony-fell-behind-in-the-tech-parade.html?pagewanted=1&_r=3>

- THE ECONOMIST.: *Japanese resignations The joke that fell flat*. [cit.2012-20-03]. Dostupné na internete: <http://www.economist.com/blogs/asiaview/2010/11/japanese_resignations>
- VERVAECK A., DANIELL J.: *Japan Tohoku tsunami and earthquake : The death toll is climbing again!* [cit.2012-11-03]. Dostupné na internete: <<http://earthquake-report.com/2011/08/04/japan-tsunami-following-up-the-aftermath-part-16-june/>>